

Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΡΤΑΣ

Η Εβραϊκή Κοινότητα της Άρτας υπήρξε μία από τις παλαιότερες της Ελλάδος. Τις πρώτες πληροφορίες γι' αυτήν τις αντλούμε από το "Οδοιπορικό" του Ισπανού περιηγητή ραββίνου Βενιαμίν μπεν Γιονά, ο οποίος ταξίδεψε στην Ελλάδα το 1173. Στο "Οδοιπορικό" αναφέρει ότι υπήρχαν εκεί 100 εβραϊκές οικογένειες που ανέπτυσαν θαυμαστή πνευματική και θρησκευτική δραστηριότητα. Η δραστηριότητα αυτή εντάθηκε την εποχή του "Δεσποτάτου της Ηπείρου", κατά την οποία ο Μιχαήλ Κομνηνός παραχώρησε στους Εβραίους ελευθερίες ώστε να αναπτυχθούν στον οικονομικό και πολιτιστικό τομέα.

Την ίδια περίοδο χτίστηκε η **πρώτη Συναγωγή, η "Γκρέκα"**, και λειτούργησε το **εβραϊκό νεκροταφείο** στη θέση "Πετροβούνι", στο λόφο Περάνθη, σε μια έκταση δέκα στρεμμάτων, που παραχωρήθηκε από την Αγία Θεοδώρα, σύζυγο του Μιχαήλ Κομνηνού.

Η ανάπτυξη της οικονομικής ζωής των Εβραίων συνεχίστηκε μέχρι το 1346, οπότε υπέστησαν τον πρώτο διωγμό τους από το Κράλη της Σερβίας Στέφανο Ντουσάν.

Μετά την κατάκτηση της Άρτας από τους Τούρκους, το 1449, οι Εβραίοι έτυχαν θρησκευτικής και οικονομικής ελευθερίας. Λίγο αργότερα (1480-1494) η Εβραϊκή Κοινότητα ενισχύθηκε πληθυσμιακά από την εγκατάσταση εκεί Εβραίων από την Απουλία και την Καλαβρία, καθώς και εξορισθέντων από την Ισπανία σεφαραδιτών Εβραίων (1492). Αυτοί αποτέλεσαν μία χωριστή Κοινότητα, ίδρυσαν τη Συναγωγή "Πουλιέζα", εβραϊκό σχολείο και φιλανθρωπικούς συλλόγους, δημιουργώντας παράλληλα έναν "ευγενή ανταγωνισμό" με τους ντόπιους ρωμανιώτες Εβραίους.

Οι Εβραίοι της πόλης ζούσαν στους συνοικισμούς "Όχθο", "Τσιμέντα" και "Ρολόι", που βρίσκονταν στο κέντρο της πόλης.

Όταν ο Γάλλος αρχιτέκτων - μηχανικός Φουσερό επισκέφθηκε την Άρτα, το 1780, έγραψε ότι υπήρχαν 200 Εβραίοι. Το 1806 ο Πουκεβίλ ανέφερε ότι οι Εβραίοι της πόλης ήταν 1000, ενώ ο Λίκ ανέφερε ότι το 1807 ο αριθμός τους ήταν 50 άτομα. Με την απελευθέρωση της πόλης από τον τουρκικό ζυγό (23.6.1881), οι Εβραίοι διατήρησαν τη θρησκευτική και οικονομική τους ελευθερία και σε απογραφή της περιόδου εκείνης φαίνεται ότι αριθμούσαν 800 άτομα.

Οι **Εβραίοι της Άρτας** ήταν ευσεβείς, βαθιά θρησκευόμενοι, νομοταγείς και συμβίβωναν ειρηνικά με τους Χριστιανούς συμπολίτες τους. Σχόλιο δημοσιογράφου στην εφημερίδα "Μη Χάνεσαι" του 1881 αναφέρει, μεταξύ άλλων: "... Εις Άρταν εκτός των Χριστιανών οικοίσι σταθερώς πλείστοι Ισραηλίται, προθύμως και πιστώως εκπληρούντες πάσας τας υπό των νόμων πηγαζούσας διά τους πολίτας υποχρεώσεις. Εις τας Συναγωγάς αυτών, διέκρινα προσευχομένους ευζώνους, κομψώς και αρειμανίως φέροντας φουστανέλλαν. Ητο Ιουδαίοι στρατιώται..... Εκ τούτων και εκ προσωπικής εμπειρίας μεταγενεστέρως,

καταδήλως μαρτυρείται η αγαστή σύμπνοια ήτις επικρατεί μεταξύ Χριστιανών και Εβραίων εις την πόλιν. Των τελευταίων τούτων το εμπορικόν δαιμόνιον είναι πανθομολογούμενον...".

Ποικίλες ήταν οι **επαγγελματικές ασχολίες** των Εβραίων της Αρτας: Υπήρχαν 5 - 6 μεγάλα εμπορικά καταστήματα και άλλα μικρότερα εμπορικά, δερματοπωλεία, υαλοπωλεία, αλλά και επαγγελματίες φανοποιοί, γαλακτοπώλες, κρεοπώλες, γυρολόγοι και μοδίστρες. Υπήρχαν επίσης δύο εκπαιδευτικοί, ένας γιατρός κι ένας δημόσιος υπάλληλος. Το 1911 ιδρύθηκε μία μεγάλη εμπορική ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία "Ιωχανάς - Γκανής - Χατζής & Σία", η οποία δέσποζε στην αγορά για πολλά χρόνια.

Τα συνήθη **επώνυμα των Εβραίων της Αρτας** ήταν Μιωνής, Ιωχανάς, Σαμπάς, Ιερεμίας, Μιζάν, Ελιέζερ, Πολίτης, Κούλιας, Γκανής, Σούσης κ.ά.

Η Κοινότητα διατηρούσε **εβραϊκό σχολείο**, επί της οδού Φιλελλήνων, στην εβραϊκή συνοικία. Αποτελείτο από δύο μεγάλες αίθουσες: η μία χρησίμευε για αποθήκη τροφίμων και σιταριού (για διανομή στους άπορους το χειμώνα). Η άλλη αίθουσα χωριζόταν σε δύο μέρη, το ένα λειτουργούσε ως αίθουσα διδασκαλίας και το άλλο ως αίθουσα συνεδριάσεων και πολιτιστικών συγκεντρώσεων. Την ελληνική και εβραϊκή γλώσσα δίδασκαν δύο δάσκαλοι. Στο σχολείο φοιτούσαν Εβραίοι και μερικοί Χριστιανοί μαθητές.

Για τις ανάγκες της Κοινότητας δημιουργήθηκε ένα ακόμη σχολείο. Την περίοδο της Μικρασιατικής καταστροφής τα δύο εβραϊκά σχολεία στέγασαν πρόσφυγες.

Από το **1920** η Εβραϊκή Κοινότητα της Αρτας αναγνωρίστηκε ως "Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου" και συμμετείχε σε όλες τις δημόσιες εκδηλώσεις της πόλης.

Κατά την απογραφή του **1939** η Κοινότητα αριθμούσε 500 περίπου μέλη, ενώ κατά τη Γερμανική Κατοχή είχε 384 Εβραίους.

Τη νύχτα της 24ης Μαρτίου 1944 συνελήφθησαν από τους Ναζί οι περισσότεροι Εβραίοι και εκτοπίστηκαν στα χιτλερικά στρατόπεδα του θανάτου. Ελάχιστοι μπόρεσαν να διαφύγουν. Τραγική ήταν επίσης η τύχη μιας εβραϊκής οικογένειας που κρυβόταν στο χωριό Κομμένο της Αρτας, όταν οι Γερμανοί σφάγιασαν τους 317 κατοίκους του, μεταξύ των οποίων και τον

Ζακίνο Ιερεμία, 42 ετών, τη γυναίκα του Ευτυχία, 37 ετών και την κόρη τους Καίτη, 5 ετών.

Με τη **λήξη του Πολέμου** επέστρεψαν από τα στρατόπεδα 30 όμηροι και άλλοι 28 Εβραίοι που πρόλαβαν να διαφύγουν στα γύρω χωριά. Η Κοινότητα είχε απωλέσει το 84% του πληθυσμού της. Η παλιά ρωμανιώτικη Συναγωγή "Γκρέκα" είχε σχεδόν καταστραφεί, καθώς τα υπόλοιπα κοινοτικά κτίρια. Η Κοινότητα ήταν αποδιοργανωμένη και η περίθαλψη ανύπαρκτη. Οι επιζήσαντες Εβραίοι άρχισαν να εγκαθίστανται σε άλλες πόλεις της Ελλάδος ή μετανάστευσαν στο εξωτερικό. Το **1959** η Κοινότητα διαλύθηκε και λίγο αργότερα το εβραϊκό νεκροταφείο απαλλοτριώθηκε, ενώ το οικόπεδο της Συναγωγής παραχωρήθηκε στο Μουσικοφιλολογικό Σύλλογο «Σκουφάς». Εκεί στεγάζεται σήμερα το Πνευματικό Κέντρο του Συλλόγου.

Το **2004** ανεγέρθηκε Μνημείο για τα θύματα του Ολοκαυτώματος από τον Δήμο Αρταίων.

Τον **Μάρτιο του 2022** έγιναν από τον Δήμαρχο Αρταίων και τα παιδιά του αείμνηστου Αρτινού Ισαάκ Μιζάν, Άννα και Ιωσήφ τα αποκαλυπτήρια της οδού Ισαάκ Μιζάν, η οποία ξεκινάει από την Πλατεία Εβραίων Μαρτύρων, όπου βρίσκεται το Μνημείο Ολοκαυτώματος Αρτας.